

Kniha: R. U. R. (Karel Čapek)

Předmět: Český jazyk - rozbor díla

Přidal(a): Kadlec

Karel Čapek

- prozaik, dramatik, novinář, překladatel, kritik
- česká meziválečná próza - demokratický proud literatury
- narodil se v Malých Svatoňovicích v rodině venkovského lékaře, zemřel v Praze
- bratr: Josef Čapek (o 3 roky starší); manželka: herečka Olga Scheinpflugová; blízký přítel: T. G. Masaryk
- vystudoval filozofii, po studích novinářská činnost (Národní listy, Lidové noviny)
- hodně cestoval (Itálie, Anglie, Španělsko, Holandsko, Skandinávie) à cestopisy (výborný pozorovací talent)
- v polovině 30. let opakovaně navrhován na NC - nezískal kvůli politické situaci (píše proti Německu)
- vyčerpán štvanicemi (např. ze strany novin)
- zemřel o Vánocích 1938 na zápal plic; pohřben na Vyšehradě do hrobu, který byl připraven pro K. H. Máchu
- první práci ve spolupráci s bratrem Josefem
- témata: Obava ze zneužití techniky proti člověku, Obava z nastupujícího fašismu
- **řazen k autorům, kteří tvoří antiutopickou literaturu:**
 - antiutopismus - zpočátku dobrá myšlenka, která se zvrhne, myšlenka fiktivní společnosti, která začíná ideálem, ale vyvíjí špatným směrem a končí špatně
 - utopismus (řec. *ú-topos* = žádné místo, nikde) - společnost.

Další díla:

- Bílá nemoc

- Matka
- Ze života hmyzu
- Válka s mloky
- Továrna na absolutno apod.

Literárně historický kontext

Česká meziválečná próza

- **události, které tvorbu ovlivnily:**

- válka urychlila vývoj techniky à obava, že se bude rozvíjet tak rychle, že to společnost nebude morálně stíhat
- hospodářská krize (1929) à sociálně zaměřené texty
- velká dělnická vrstva (sociální myšlenky)
- nástup nacismu v Německu (polovina 30. let)
- obavy z další války (ze strany Německa)
- komunismus v Rusku (časté sympatie autorů)

Další autoři tohoto období:

- Karel Poláček
- Jaroslav Žák
- Eduard Bass
- Zdeněk Jirotka
- George Orwell

Rozbor díla: R. U. R.

Literární druh:

- drama

Literární žánr:

- antiutopické (vědeckofantastické)
- drama (tragédie, předehra komedie)

Téma:

- Střet člověka s technikou, který vyústí v obrodu lidstva
- Varování před zneužitím techniky lidstvem - může vést k zániku lidstva

Motivy:

- moderní technologie
- pokrok
- lidská práce
- emoce

Kompozice:

- chronologický postup (děj)
- repliky, scénické poznámky
- Členění: Předehra, 3 dějství (PRVNÍ - TŘETÍ), + Osoby (popis)

Jazyk:

- spisovný jazyk
- nespisovný jazyk - jen u Nány („Ten pominutej“, „Eště“)
- odborné termíny (katalyzátory, protoplazma, enzymy, koloidální rosol)
- neologismus (robot)

Časoprostor:

- Doba: budoucnost, dějství o 10 let později než předehra
- Prostředí: opuštěný ostrov

Typy promluv:

- přímá řeč
- dialogy, monology (Alquist)
- větné ekvivalenty, věty jednoduché i souvětí

Postavy:

- **Helena** (Gloryová) – dcera prezidenta, 21 let (v předeře), stane se manželkou Domina, neplodná, laskavý citlivý přístup k lidem i robotům
- **Harry Domin** – centrální ředitel R.U.R.; chce udělat z člověka pána, zbavit ho dřiny
- **Alquist** – šéf staveb R.U.R., starší než ostatní; když je mu úzko, je zedníkem; váží si lidského života a práce
- **Inž. Fabry** – generální technický ředitel R.U.R.
- **Dr. Gall** – přednosta fyziologického a výzkumného oddělení R.U.R., vytvoří inteligentní Roboty
- **Dr. Hallemeier** – přednosta ústavu pro psychologii a výchovu Robotů
- **Konsul Busman** – generální komerční ředitel R.U.R.
- **Nána** – chůva Heleny, nesnáší roboty, pobožná
- **robot Primus, robotka Helena**
- **robotický sluha, Marius, Radius, Damon, Sulla** – roboti

Obsah:

PŘEDEHRA (ústřední kancelář R.U.R.)

- Sulla sedí za psacím strojem, Domin diktuje objednávky (150 d/kus)
- Marius otevírá Heleně, přijela se podívat na výrobu umělých lidí (Robotů), Domin předem zná její otázky (všichni se ptají stejně)
- popis vzniku: r. 1920, Rossum (filozof, tehdy učenec) chtěl chemickou syntézou napodobit živou hmotu; v r. 1932 objevil látku, která se chovala stejně jako živá hmota, ale odlišné chem. složení; postupně snaha napodobit přírodu (nejprve zakrnělé tele, poté pokusy vytvořit člověka); starý Rossum chtěl udělat inteligentního člověka, mladý Rossum začal vytvářet pracovní stroje
à vytvořil dělníka s nejmenšími potřebami (vybavil ho jen tím, co potřebuje k práci, bez emocí)
- Helena mluví se Sullou, nejprve ji považuje za člověka, nevěří, že je to Robot à Domin to chce doložit pitvou, Marius (robot) nemá s obětováním Sully problém à nezná lítost
- Domin ukazuje výrobu kostí, přádelnu nervů, žil, školu
- vstupují Inž. Fabry, Dr. Gall. Dr. Hallemeier, Alquist (=muži); Helena je nejprve považuje za Roboty; vysvětluje, že přijela za Ligu Humanity (má dohlížet na dobré zacházení s roboty)
- Domin žádá Helenu o ruku (i ostatním se líbí), hostina

DĚJSTVÍ PRVNÍ (Helenin salon; uplynulo 10 let)

- Helena dostává od mužů dary k příležitosti oslavy 10 let od doby, kdy přijela; od Domina dostává loď; Helena se diví, že jsou na ní děla (válečná loď Ultimus), ptá se, jestli se něco děje
- ostatní naznačují nějaký problém, doufají, že to Helena nezjistí
- Helena se z novin dozvídá o Válce na Balkáně, ve které bojují Roboti, vyvraždili 700 tisíc lidí; v Havru vznikla první organizace robotů; obava o populaci, v posledním týdnu žádné narození; Nána to považuje za boží trest, prý Bůh dobře ví, proč Heleně nedal dítě; Heleně je úzko
- Helena mluví s Alquistem (pracuje jako zedník); vysvětluje, že „Ultimus“ = „poslední“; Alquistovi je z pokroku úzko, prosí Boha, aby zničil Roboty a lidé se vrátili k práci, lidí už není potřeba à ženy jsou neplodné, lidstvo vyhyne
- Radius říká, že nesnáší lidi, jen poroučí, nepracují, chce být pánem lidí; Radius má záchvaty à musí ho dát do stoupy
- Helena vyjadřuje myšlenku zastavit výrobu Robotů, Dr. Gall ale říká, že by to byla pro lidi velká rána
- Helena postupně spálí všechny dokumenty na výrobu Robotů (rukopis starého Rossuma)
- přicházejí muži, mají radost, že je po všem a začnou to Heleně vysvětlovat: organizace

- Robotů vydala výzvu k Robotům světa, očekávali revoluci, ale na ostrov pluje obyčejná poštovní loď Amélie, má přijet na čas à svět je v pořádku, za svou případnou záchranu považují vlastnictví rukopisu starého Rossuma, bez kterého by Roboti nemohli vyrábět další; Helena si uvědomuje svoji chybu, přesvědčuje ostatní, aby zavřeli továrnu a okamžitě odjeli; Domin má ale v plánu rozšířit výrobu a vyrábět národní Roboty
- loď přijíždí včas, ale bez lidí, přivezla jen letáky „Roboti světa“; organizace Rossumových Univerzálních Robotů prohlašuje člověka za nepřítele a psance vesmíru; považují se za inteligentnější a silnější; nařizují vyvraždit lidstvo, uchovat mají jen továrny, dráhy, stroje, doly, suroviny
 - Roboti obsadili Ultimus, obklíčili továrnu

DĚJSTVÍ DRUHÉ (Helenin salon)

- Robotů přibývá, obléhají mlčením, nerozeznatelní od lidí, všichni stejné obličejy, v čele Radius
- Fabry přináší dráty, chce napojit zahradní mříž na el. proud à pár Robotů to zabije
- Roboti vykládají zbraně z Amélie, obracejí děla na Ultimu proti lidem
- Gall obviňuje Evropou, protože naučila Roboty válčit; Alquist říká, že vyrábět Roboty byl zločin; Domin ale nelituje (byla to velká věc; chtěl udělat z člověka pána, proti chudobě, bolesti, ponížení)
- 316 milionů à 370 milionů à 452 milionů à 520 milionů
- Alquist chce vědět, kdo je vinen à Gall se přiznává: tajně vyráběl lepší Roboty (několik set à jeden na 1 milion obyčejných); Helena ho brání: chtěla, aby dal Robotům duši (bála se, že budou lidi nenávidět; ALE: člověk člověka nenávidí nejvíce), Dr. Gall ji nemohl odmítnout, protože ji miluje (jako všichni)
- Busman to považuje za nevyhnutelný osud; udělali příliš Robotů, bylo jen otázkou času, kdy budou Roboti silnější než lidstvo; vinen je celý svět, každý chtěl Robota à vysoká poptávka
- Busman chce s Roboty vyjednávat přes Rossumův rukopis à prodat ho za záchranu
- Helena se přiznává (chtěla, aby vše bylo jako dříve, aby se rodily děti), Domin jí odpouští, nikdo si nepamatuje celý postup z paměti à Helena si vyčítá, že svým činem zahubila lidstvo
- Fabry považuje její čin za správný – Roboti vyhynou do 20 let à poté nová šance pro lidstvo
- Busman si vzpomene na 500 milionů v pokladně, chce je vykoupit à Busman zabít proudem
- zhasíná žárovka à padla elektrárna; Nána oznamuje, že přišla hodina soudu
- střelba, výbuchy, Hallemeier probodnut
- Alquist po nich nestřílí, pracuje rukama jako Roboti à nezabijí ho, bude jim sloužit

- Radius prohlašuje, že moc člověka padla à etapa lidstva překonána, nový svět à Vláda Robotů
- Alquist upozorňuje, že Roboti bez lidí zahynou

DĚJSTVÍ TŘETÍ (pokusná laboratoř továrny)

- Alquist se snaží vyzkoumat tajemství výroby Robotů, neví; žádný jiný člověk nežije à „Není-li lidí, ať jsou aspoň Roboti“
- přichází Výbor (5 robotů), nemohou vyrábět Roboty, chtějí s Alquistem vyjednávat, dali by mu vše, on ale tajemství nezná; hrozí vyhynutí Robotů à má dělat pokusy na živých Robotech
- Damon se dobrovolně nechá rozřezat, Alquistovi se to přičí
- Helena slyší Damonův křik à je jí z toho špatně, zakrývá si oči, bledá
- Helena a Primus zkoumají laboratoř, začnou se spolu bavit o svých pocitech, Primus říká Heleně, že je krásná, hledí na sebe do zrcadla, Helena Primovi češe vlasy, smějí se, tluče jim srdce à emoce
- Alquist je slyší, myslí si, že jsou to lidé (snoubenci); oba udělal Dr. Gall před 2 lety à Alquist chce udělat pokusy na Gallových robotech
- Primus má připravit Helenu k pitvě, vyhrožuje Alquistovi, že jestli jí něco udělá, rozbije mu hlavu; Primus nabízí sebe místo Heleny, nechce žít bez Heleny
- Alquist se rozhodne pitvat Prima, ale Helena pláče a nabízí sebe (jinak skočí z okna)
- Primus říká, že s Helenou patří k sobě à Alquist si uvědomí, že mezi nimi vzniklo citové pouto à posílá je pryč („Jdi Adame, jdi Evo“ = biblické podobenství)
- Alquist vylévá zkumavky, otevírá Bibli a čte z ní o stvoření člověka à život nezahyne
- humanistický závěr: Lidská podstata je nezničitelná

Vliv díla:

- mezinárodní úspěch (hráno v zahraničí, překlad do 30 jazyků)
- poprvé užito slovo „robot“ à mezinárodně uznávaný termín
- téma stále aktuální (rozvoj zbraní, umělé inteligence)